

Professional Ethics in Islamic Management (Based on the Holy Quran)

 Amin Pashaei ¹

Research Paper

Received:
2024/06/14
Revised:
2024/10/23
Accepted:
2024/11/10
Published:
2024/12/17

ISSN: 2251-6980
E-ISSN: 2645-5234

Abstract

Ethics and Islamic values play a fundamental role in the management of organizations, and their absence can lead to serious issues such as administrative corruption and financial misconduct. From an Islamic perspective, ethical principles and moral values are crucial in guiding human behavior, and the Holy Quran and Hadiths emphasize the importance of adhering to these principles. These values can also be applied in organizational management to improve performance and efficiency. Given the above considerations, this study aims to "identify the dimensions and components of professional ethics in Islamic management based on the Holy Quran." Through a library-based review of Quranic verses and utilizing thematic analysis, it was concluded that the dimensions and components of professional ethics in Islamic management include 84 basic themes, 22 organizing themes, and 5 overarching themes. These themes include divine values (faith in God, obedience to God, prayer and worship, gratitude, and struggle), fundamental values (honesty and truthfulness, loyalty and commitment, justice, accountability, and piety), individual values (courage and decisiveness, moderation and temperance, avoidance of vices, patience and perseverance, and self-control), social values (respect, cooperation and solidarity, peace and patience, charity and benevolence, and good character and tolerance), and participatory values (consultation, participation, and forgiveness).

Keywords: Islamic Management, Ethics, Professional Ethics, Islam, Holy Quran.

DOR:

1. Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Management and Industrial Engineering, Malek Ashtar University of Technology, Tehran, Iran. pashaeiamin@yahoo.com

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the

Creative Commons Attribution Non-Commercial (CC-BY-NC) license.

اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی (مبتنی بر قرآن کریم)

امین پاشایی هولاسو^۱

سال سی و دوم
پاییز ۱۴۰۳
صص: ۷۱-۱۰۱

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۳/۰۳/۲۵
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۳/۰۸/۰۲
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳/۰۸/۲۰
تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۰۹/۲۷

شاپا چاپی: ۶۹۸۰-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۲۳۴-۲۶۴۵

چکیده

اخلاق و ارزش‌های اسلامی در مدیریت سازمان‌ها نقش اساسی دارند و فقدان آن‌ها می‌تواند منجر به مشکلات جدی مانند فساد اداری و سوءاستفاده‌های مالی شود. از دیدگاه اسلام، اصول اخلاقی و ارزش‌های اخلاقی نقش مهمی در هدایت انسان‌ها دارند و قرآن کریم و احادیث بر اهمیت رعایت این اصول تأکید فراوانی دارند. این ارزش‌ها می‌توانند در مدیریت سازمان‌ها نیز به‌کار گرفته شوند و به بهبود عملکرد و کارایی کمک کنند. با عنایت به موارد فوق، پژوهش حاضر با هدف «شناسایی ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی مبتنی بر قرآن کریم» به رشته تحریر درآمده و با بررسی کتابخانه‌ای در آیات قرآن کریم و با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، نتیجه گرفته شد که ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی شامل ۸۴ مضمون پایه، ۲۲ مضمون سازمان‌دهنده و ۵ مضمون فراگیر می‌باشد. این مضامین شامل ارزش‌های الهی (ایمان به خدا، اطاعت از خداوند، دعا و عبادت، شکرگزاری و جهاد و مبارزه)، ارزش‌های بنیادی (صداقت و راستی، وفاداری و تعهد، عدالت، مسئولیت‌پذیری و تقوا و پارسایی)، ارزش‌های فردی (شجاعت و قاطعیت، اعتدال و میانه‌روی، پرهیز از رذایل، صبر و استقامت و کنترل نفس)، ارزش‌های اجتماعی (احترام، همکاری و همبستگی، صلح و صبر، احسان و نیکوکاری و حسن خلق و مدارا) و ارزش‌های مشارکتی (مشورت و مشارکت و عفو و بخشش) می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: مدیریت اسلامی، اخلاق، اخلاق حرفه‌ای، اسلام، قرآن کریم

DOR:

۱. استادیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و مهندسی صنایع، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران.
pashaeiamin@yahoo.com

این مقاله یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط و ضوابط مجوز (CC BY-NC) Creative Commons Attribution Non-Commercial توزیع شده است.

مقدمه

امروزه مباحث مربوط به اخلاق و ارزش‌های اسلامی در مدیریت سازمان‌ها و نهادها به یکی از موضوعات مهم و مورد توجه تبدیل شده است. تجربیات تاریخی نشان می‌دهد که فقدان اخلاق و ارزش‌های اخلاقی در سازمان‌ها می‌تواند به بروز مشکلات جدی و ایجاد بحران‌های متعدد منجر شود. سوءاستفاده‌های مالی، فساد اداری، نقض قوانین و مقررات و تضعیف جایگاه سازمانی از جمله پیامدهای مخرب نبود اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها هستند. از این‌رو، توجه به اخلاق و ارزش‌های اخلاقی در مدیریت سازمان‌ها امری ضروری به‌شمار می‌رود (Haron, & et al, 2020).

از دیدگاه اسلام، اخلاق و ارزش‌های اخلاقی نقش بسیار مهمی در هدایت و تعالی انسان ایفا می‌کنند. قرآن کریم و احادیث پیامبر اکرم (ص) بر اهمیت رعایت اصول اخلاقی و پایبندی به ارزش‌های اسلامی در زندگی فردی و اجتماعی تأکید فراوان داشته‌اند. این ارزش‌ها و اخلاق اسلامی می‌توانند در مدیریت سازمان‌ها و نهادها نیز مورد توجه قرار گیرند و موجب ارتقای عملکرد و کارایی آن‌ها شوند. اسلام تمامی جنبه‌های زندگی را تنظیم می‌کند و تمام فعالیت‌هایی که انجام می‌شود در روز قیامت حساب‌رسی خواهند شد. بنابراین، تمامی سازمان‌ها، نهادهای قانونی یا مؤسساتی که تشکیل می‌شوند، مسئولیت قانونی برای دنیا و آخرت در قبال تمام فعالیت‌های شرکت خود دارند (Effendy, 2003).

اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی به اصول و ارزش‌های برگرفته از آموزه‌های اسلامی اشاره دارد که رفتار اخلاقی و تصمیم‌گیری در محیط حرفه‌ای را هدایت می‌کنند. این اخلاق بر مفاهیمی مانند اعتماد، صداقت، حقیقت، عدالت، درستی و شفافیت در محیط کار تأکید دارند. اخلاق کاری اسلامی بر اساس آموزه‌های اسلامی موجود در قرآن و سنت بنا شده‌اند و هدف آن‌ها تقویت درستکاری مدیریتی و بهبود عملکرد مدیریتی برای افزایش ارزش سهامداران است (Abbasi & et al, 2012). از این‌رو، مدیران و رهبران سازمانی باید تلاش کنند تا این اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی را در تصمیم‌گیری‌ها و رفتار خود نهادینه کرده و به‌عنوان الگو برای کارکنان خود قرار دهند (Mat & et al, 2015).

اصول اخلاقی مدیریت اسلامی بر چهار اصل اساسی امر به معروف و نهی از منکر، رعایت حق و حقیقت، برپایی عدالت و امانت‌داری استوار است. التزام به این اصول زمینه‌ساز محیط کاری سالم، پربار و توأم با کارآیی خواهد شد (Lubis & et al, 2023). اصول اخلاقی اسلام در مدیریت منابع انسانی نیز شامل مواردی مانند اخوت و احسان (برادری و نیکوکاری)، عدل (عدالت و انصاف)، وفای به عهد (انجام تعهدات)، حقوق العباد (حقوق مردم)، و تعاون (همکاری) است. این اصول در عمل به معنای رفتار منصفانه با کارمندان، پرداخت دستمزد عادلانه و ایجاد محیط کاری مبتنی بر احترام متقابل و همکاری است. در مسائل خاص مانند استخدام، ارزیابی عملکرد و جبران خسارت، اخلاق اسلامی با تبعیض، رفتار نامناسب و استثمار کارگران مخالف است و بر شایستگی، عدالت و پرداخت منصفانه تأکید می‌کند. همچنین اسلام بر توسعه منابع انسانی از طریق آموزش و ایجاد فرصت‌های پیشرفت شغلی تأکید می‌کند، زیرا جستجوی دانش را یک وظیفه می‌داند (Sadeq, 2018)؛ (Wagas & et al, 2020).

به‌طور کلی، اخلاق اسلامی در مدیریت منابع انسانی به دنبال ایجاد تعادل بین نیازهای فردی و سازمانی است و بر ارزش‌های جهانی مانند عدالت، نیکوکاری و همکاری تأکید می‌کند. این رویکرد می‌تواند به ایجاد محیط‌های کاری اخلاقی‌تر و کارآمدتر در سازمان‌ها و نهادها کمک کند. توجه به این اصول، به‌ویژه در جوامع اسلامی، می‌تواند نقش بسزایی در پیشبرد اهداف سازمانی و افزایش بهره‌وری داشته باشد و ضمن تضمین جنبه‌های اخلاقی در محیط کار، کیفیت کار را نیز بهبود بخشد (Kotkas & et al, 2019).

با عنایت به موارد فوق پژوهش حاضر با هدف شناسایی ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی به رشته تحریر درآمده است. همچنین با توجه به پیامدهای مخرب نبود اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها، این پژوهش به دنبال شناسایی عوامل ایجادکننده اخلاق حرفه‌ای در سازمان از دیدگاه قرآن کریم است تا از نتایج آن برای نهادهای سازنده ارزش‌های اخلاقی در ساختارهای مدیریتی استفاده شود. ضرورت انجام این پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که عدم رعایت اخلاق و ارزش‌های اسلامی می‌تواند به بحران‌های متعدد در سازمان‌ها منجر شود. در مقابل، پایبندی به این اصول می‌تواند منجر به افزایش انگیزه و تعهد کارکنان، بهبود فرهنگ سازمانی، تسهیل ارتباطات درون سازمانی و در نهایت ارتقای عملکرد سازمان شود.

همچنین در خصوص اهمیت پژوهش می‌توان گفت که این پژوهش با ارائه یک چارچوب نظری مستند به متون دینی، می‌تواند به توسعه و تقویت مدیریت اخلاقی در جوامع اسلامی کمک کند و مدیران را در اجرای اصول اخلاقی در محیط‌های کاری یاری رساند. بنابراین سوال اصلی پژوهش که درصدد پاسخ به آن هستیم عبارت است از: "ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی بر اساس آموزه‌های قرآن کریم چیست؟"

مبانی نظری

اخلاق

ریشه کلمه اخلاق^۱ بر دو پایه اساسی استوار است: ویژگی‌های فردی و قواعد اجتماعی که رفتار درست و غلط فرد را کنترل و محدود می‌کنند (Shaw, 2002). اخلاق نه تنها بر حقیقتی که فرد یا گروه خاصی درک می‌کنند تمرکز ندارد، بلکه شامل رفتارها و اصول اخلاقی مرتبط با انسان است (Hosper, 1961). به عبارت دیگر، اخلاق به حوزه اخلاقی و فلسفی اشاره دارد (Pojman, 2002). ابن مسکویه و غزالی (۱۹۹۰) اخلاق را به عنوان حالتی درونی و ذاتی تعریف می‌کنند که فرد را به طور ناخودآگاه و بدون تفکر عقلانی به انجام کاری برمی‌انگیزد (Ibn Miskawayh, 1990). به گفته تیبو^۲ (۲۰۰۷)، حرفه‌ای بودن به مهارت‌ها، نگرش‌ها یا رفتارهایی جمله حفظ صلاحیت، اخلاق، صداقت، عدالت فرد در حوزه تخصصی او اشاره دارد (Mat & et al, 2015).

در قرآن، واژه‌های بسیاری مفهوم اخلاق را توصیف می‌کنند مانند خیر (نیکی)، مصلحت (منفعت عمومی)، برّ (راستی)، قسط (عدالت)، عدل (تعادل و عدالت)، حق (حقیقت و درستی)، معروف (شناخته شده، پسندیده)، نهی منکر (اجتناب از چیزهای بد و مضر)، و تقوا (پرهیزگاری). علاوه بر این، قرآن به مسلمانان فرمان می‌دهد که نه تنها کار نیک انجام دهند بلکه از اعمال شر نیز منع کنند (Zaroug, 1999).

اخلاق توسط ابن صدرالدین شیروانی (متوفای ۱۰۳۶ هـ.ق) به عنوان "علم فضائل و راه کسب آن‌ها، ردائل و راه محافظت از آن‌ها" تعریف شده است. یوسف قرضاوی اخلاق را به شش دسته

1. Ethics
2. Teoh

طبقه‌بندی می‌کند، یعنی اخلاق مربوط به خود، اخلاق مربوط به خانواده، اخلاق مربوط به جامعه، اخلاق مربوط به دنیای حیوانات، اخلاق مربوط به محیط فیزیکی و اخلاق مربوط به خالق.

از نظر مفهومی، اخلاق شامل دو معنی است؛

اول، اخلاق به معنای علمی است که با استانداردهای درست و غلط رفتار انسانی سر و کار دارد، به طور قابل توجهی "آنچه انسان‌ها باید انجام دهند". اخلاق به عنوان یک علم به مطالعه رفتار و رفتار اخلاقی اشاره دارد؛ و در این مورد، اخلاق به معنای تلاش انسان برای مطالعه استانداردها و رفتارهای اخلاقی است تا اطمینان حاصل شود که انسان درک درستی از رفتار اخلاقی دارد.

دوم، اخلاق به معنای "شخصیت خوب" یا رفتار خوب است. در این فهم، اخلاق شخصیت انسانی است که تجویز می‌کند از رفتارهای غیراخلاقی مانند تقلب، فساد، تبعیض، قتل، سرقت و مانند آن خودداری کند. به عنوان چنین، اخلاق اسلامی (اخلاق) آن استانداردهای جهانی درست و غلط هستند که تجویز می‌کنند انسان‌ها چه باید بکنند، همانطور که در قرآن آموزش داده شده و در زندگی نمونه (اعمال و کلمات) پیامبر (ص) نشان داده شده است. در این معنا، اخلاق (اخلاق) "همه اعمالی را که در اصطلاح‌شناسی قرآن به عنوان عمل صالح توصیف می‌شوند، در بر می‌گیرد" (Halstead, 2004)؛ (Siddiqui, 1997)؛ (Zaroug, 1999).

در مجموع اخلاق را می‌توان به عنوان مجموعه‌ای از هنجارها و ارزش‌ها تعریف کرد که با آن بین آنچه درست و آنچه اشتباه است، بین آنچه خوب و آنچه بد است، بین آنچه مطلوب و آنچه نامطلوب است و بین آنچه باید انجام شود و آنچه نباید انجام شود، تمایز قائل شود (McLagan, 1989)؛ (Gandtz & Hayes, 1988)؛ (Danley & et al, 1991)؛ (Sadeq, 2018).

اخلاق حرفه‌ای

اخلاق حرفه‌ای به استانداردهای رفتاری شخصی و سازمانی مورد انتظار از متخصصان اشاره دارد. این مفهوم شامل مجموعه‌ای از اصول اخلاقی، خط‌مشی‌ها و استانداردهایی است که رفتار مناسب را در یک حرفه‌ی خاص دیکته می‌کند. در اینجا به چندین دیدگاه و بینش در مورد اخلاق حرفه‌ای پرداخته می‌شود:

۱. مفهوم کلی

اخلاق حرفه‌ای شامل استانداردهای رفتاری شخصی و سازمانی است و تضمین می‌کند که اقدامات و تصمیمات با استانداردهای اخلاقی و حرفه‌ای مطابقت داشته باشند (Pandey, 2016). اخلاق حرفه‌ای نوعی اخلاق شخصیتی به شدت اجتماعی شده است که شاخه جدیدی از نظام اخلاقی اجتماعی با ویژگی‌های خاص را تشکیل می‌دهد و بعد اصلی نمایندگی اخلاق در جامعه را پوشش می‌دهد (Han-hua, 2003).

۲. اخلاق حرفه‌ای در حوزه‌های خاص

در طب، اخلاق حرفه‌ای به نظام ارزش‌هایی اشاره دارد که متخصصان پزشکی برای تصمیم‌گیری در مورد رفتارهای خوب یا بد، با هدایت ارزش‌های اخلاقی شخصی و کدهای رفتاری حرفه‌ای از آن استفاده می‌کنند (Mahajan & et al., 2016). برای متخصصان کسب و کار، اخلاق حرفه‌ای شامل مسئولیت‌ها و وظایفی است که تضمین می‌کند تصمیمات تجاری با ارزش‌ها و اهداف سازمان در تعادل اخلاقی قرار دارند (Høivik, 2002).

۳. اخلاق حرفه‌ای در زندگی شخصی و حرفه‌ای

اخلاق حرفه‌ای شامل ادغام تعهدات و آرمان‌های شخصی در زندگی حرفه‌ای است و ملاحظات اخلاقی را فراتر از صرف وظایف و معضلات مشترک گسترش می‌دهد (Martin, 2000).

همچنین برای متخصصان درک شفاف مسئولیت‌های اخلاقی خود برای تصمیم‌گیری آگاهانه در مورد درستی و نادرستی اقدامات در نقش‌های حرفه‌ای آن‌ها بسیار مهم است (Fazeli & et al., 2013).

بنابراین اخلاق حرفه‌ای به‌عنوان قطب نمای اخلاقی برای افراد در مشاغل مختلف عمل می‌کند و تضمین می‌کند که اقدامات و تصمیمات آن‌ها هم از حفظ اصالت فردی و هم از استانداردهای اخلاقی حوزه کاریشان حمایت می‌کند.

اصول اخلاقی

اصول اخلاقی به مجموعه‌ای از ارزش‌ها، هنجارها و رهنمودهای اخلاقی اشاره دارد که رفتار و کردار افراد یا گروه‌ها را در یک بافت خاص هدایت می‌کند (Varkey, 2021). از اصول اخلاقی به‌عنوان راهنمایی برای تعیین آنچه در یک موقعیت خاص خوب، درست یا اخلاقی تلقی می‌شود، استفاده می‌گردد. اصول اخلاقی، افراد یا گروه‌ها را در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی یا باایمان راهنمایی می‌کنند (Jones, 1991). اصول اخلاقی شامل ارزش‌ها و اصول اخلاقی مختلفی است که به طور کلی در جامعه شناخته شده‌اند، مانند صداقت، درستی، عدالت، همدردی و مسئولیت اجتماعی (Purwaningsih & et al, 2022). اصول اخلاقی همچنین ممکن است شامل دیدگاه‌هایی در مورد حقوق بشر، تعهدات اخلاقی و رابطه بین افراد با جامعه و محیط زیست آن‌ها باشد (Agustian & et al, 2023).

اصول اخلاقی همیشه مطلق نیستند، به این معنی که این اصول می‌توانند در شرایط مختلف تغییر کنند یا به‌طور متفاوتی به کار گرفته شوند. همچنین اصول اخلاقی می‌توانند ذهنی باشند، زیرا چیزی که یک فرد یا گروه آن را اخلاقی می‌داند ممکن است با دیدگاه فرد یا گروه دیگری یکسان نباشد (Taquette & et al, 2022). بنابراین، گاهی اوقات بحث‌ها و تضادهای اخلاقی زمانی به وجود می‌آیند که اصول اخلاقی در موقعیت‌های خاص با هم در تضاد باشند. با این حال، با وجود نسبی و ذهنی بودن، اصول اخلاقی همچنان یک پایه مهم در شکل دادن به رفتار خوب و مسئولانه در جنبه‌های مختلف زندگی، از جمله تجارت، علم، سیاست و موارد دیگر باقی می‌مانند. اصول اخلاقی به افراد و جامعه کمک می‌کند تا صداقت خود را حفظ کنند، تصمیمات پایدار بگیرند و زندگی‌هایی را مطابق با ارزش‌های اخلاقی خود داشته باشند (Martínez & et al, 2021).

اخلاق حرفه‌ای در اسلام

مدیریت اثربخش، ستون فقرات هر سازمان پویایی است. اسلام، به‌عنوان یک آیین جامع، رهنمودهایی را برای ایجاد الگوهای مدیریت کارآمد و مبتنی بر ارزش‌های اسلامی ارائه می‌دهد. این الگوها فراتر از صرف سودآوری مادی بوده و تعهد به مسئولیت اجتماعی و رعایت اخلاق را نیز در بر می‌گیرند. بر اساس آموزه‌های اسلامی، خداوند متعال انسان را به‌عنوان خلیفه فی الارض

برگزیده است (سوره بقره، آیه ۳۰) تا با رعایت احکام و دستورات الهی، در آبادانی زمین و نیل به فلاح و رستگاری بکوشد. این مفهوم، زمینه‌ساز نگرشی مسئولانه در عرصه مدیریت سازمان‌ها می‌شود. مدیران مسلمان در قبال عملکرد سازمان خود در دنیا و آخرت پاسخگو هستند و ملزم به رعایت موازین اخلاقی در تمامی فعالیت‌های سازمانی می‌باشند (Effendy, 2003).

در اسلام، اخلاق را می‌توان به‌عنوان اصول و ارزش‌های درست بر اساس منابع اسلامی تعریف کرد که شامل آموزه‌های قرآن و سنت پیامبر حضرت محمد (ص) و همچنین موارد متعدد تعیین‌شده توسط فقهای اسلامی (شریعت و فقه) می‌شود. در این میان، عبادات اسلامی که می‌تواند به‌عنوان اعمال و اقدامات دینی فرمان داده شده توسط خداوند متعال برای کسب رضایت او تعریف شود (Yaken, 2006)، برای بهبود و حفظ اخلاق طراحی شده است (Al-Banna, 1940; Al-Qaradawi 1985). برای مثال، «وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ؛ «نماز انسان را از انجام اعمال غیراخلاقی باز می‌دارد. خداوند متعال می‌فرماید: "و نماز را برپا دارید، زیرا نماز از کارهای زشت و ناپسند باز می‌دارد» (سوره عنکبوت، آیه ۴۵).

اخلاق برای شکل دادن به رفتار و شخصیت مسلمانان ضروری است، همان‌طور که خداوند در قرآن فرمان داده است. «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ»؛ «همانا خدا (خلق را) فرمان به عدل و احسان می‌دهد و به بذل و عطاء خویشاوندان امر می‌کند و از افعال زشت و منکر و ظلم نهی می‌کند و به شما پند می‌دهد، باشد که موعظه خدا را بپذیرید» (سوره نخل، آیه ۹۰).

مقایسه اخلاق حرفه‌ای در اسلام و غرب

بر اساس نتایج پژوهش هارون و همکاران (۲۰۲۰) که ارزش‌های غربی را بر اساس مدل ارزشی شوارتز و ارزش‌های اسلامی را بر اساس مطالعات قبلی و همچنین قرآن و سنت مورد بررسی قرار داده‌اند. نتیجه گرفت شد که هر دو ارزش غربی و اسلامی هدف پرورش بشریت بهتر را دارند، اما "قدرت" و "لذت‌گرایی" به‌عنوان ارزش غربی ارتباط مستقیمی با ارزش‌های اسلامی ندارند، زیرا در اسلام، مسلمانان معتقدند که فقط خداوند اراده و قدرت نهایی بر زندگی و مرگ دارد و اسلام به‌جای تمرکز بر لذات دنیوی، نگرش ترویج مصلحت را تشویق می‌کند و اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی به مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌های اخلاقی اشاره دارد که بر اساس

منابع اسلامی مانند قرآن، سنت پیامبر (ص) و احکام فقهی (شریعت و فقه) شکل گرفته است. این اخلاق به دنبال هدایت مدیران و رهبران در تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات خود بر اساس اصول اسلامی مانند عدالت، صداقت، امانت‌داری و مسئولیت‌پذیری است.

اخلاق حرفه‌ای در دیدگاه اسلام و غرب تفاوت‌های قابل توجهی دارند که در جدول شماره ۱

ارایه می‌گردند:

جدول ۱. مقایسه اخلاق حرفه‌ای در دیدگاه اسلام و غرب

رویکرد	اسلام	غرب
منبع و مبنا	اخلاق حرفه‌ای مستقیماً از منابع الهی مانند قرآن، سنت پیامبر (ص)، و احکام فقهی (شریعت و فقه) نشأت می‌گیرد.	اخلاق حرفه‌ای بر اساس عقلانیت، تجربه انسانی و نظریه‌های فلسفی مانند نسبی‌گرایی، فایده‌گرایی، خودخواهی، وظیفه‌گرایی و اخلاق فضیلت شکل گرفته است.
جامعیت	یک مجموعه جامع از قوانین و اصول که همه جنبه‌های زندگی انسان را دربر می‌گیرد.	یک مجموعه اصولی که اختصاصی بوده و جامعیت همگانی ندارند.
معیار خوب و بد	تصویر واضحی از درست و غلط بر اساس قرآن و سنت دارد. اصطلاحات قرآنی مانند خیر، مصلحت، بر، قسط، عدل، حق، معروف و نهی منکر، معیارهای اخلاقی را مشخص می‌کنند.	متکی بر استدلال عقلانی و تجربه بشری برای تعیین درست و غلط.
ارزش‌های اصلی	شامل صدق (راستی)، امانه (امانت‌داری)، تبلیغ (شفافیت)، فطانه (هوش)، قناعت (قناعت)، استقامه (ثبات) و تقوا.	بر اساس مدل شوارتز، شامل قدرت، موفقیت، لذت‌گرایی، خودجهت‌دهی، جهان‌گرایی و غیره.
تمرکز و هدف	بر مصلحت (منفعت عمومی) و تقوا تمرکز دارد. اعتقاد دارد که تنها خداوند قدرت مطلق دارد و لذات دنیوی موقتی هستند.	گاهی بر لذت‌گرایی و قدرت فردی تمرکز دارد.
عبادت و اخلاق	اعتقاد دارد که عبادات مانند نماز برای بهبود و حفظ اخلاق طراحی شده‌اند. اخلاق جزئی جدایی‌ناپذیر از دین است.	جدایی نسبی بین اخلاق و مذهب.
نگرش به اخلاق	اخلاق را به عنوان "تزکیه" (تصفیه روح) و پرورش فضیلت می‌بیند.	گاهی اخلاق را مجموعه‌ای از قوانین می‌بیند.

به‌طور خلاصه، اخلاق حرفه‌ای در اسلام متکی بر وحی الهی و همه‌جانبه است، درحالی‌که در غرب بیشتر بر عقلانیت بشری و تجربه استوار است. اسلام اخلاق را با دین و عبادت پیوند می‌دهد، درحالی‌که غرب آن‌ها را بیشتر جدا می‌بیند.

رابطه بین ارزش‌ها، هنجارها، اخلاق و صداقت

ارزش‌ها، هنجارها، اخلاق و صداقت به‌طور جدایی ناپذیری با یکدیگر مرتبط هستند. ارزش‌ها پایه و اساس هنجارها، اخلاق و صداقت را تشکیل می‌دهند. هنجارها کمک می‌کنند تا در مورد اینکه چگونه باید بر اساس ارزش‌ها عمل شود، تصمیم گرفته شود. اخلاق راهنمایی عملی برای پایبندی به ارزش‌ها و اخلاقیات هستند. صداقت نشان‌دهنده ثبات و عدم انعطاف‌پذیری در پایبندی به ارزش‌ها، هنجارها و اصول اخلاقی است.

شکل ۱. رابطه بین ارزش‌ها، هنجارها، اخلاق و صداقت

ارزش‌ها: اصول و آرمان‌هایی هستند که کمک می‌کنند تا در مورد آنچه مهم است قضاوت صورت گیرد. برخی از نمونه ارزش‌ها عبارتند از قدرت، اعتبار، مسئولیت و صداقت.

هنجارها: مجموعه‌ای از باورهایی است که از ارزش‌ها ناشی می‌شود و سیستم اعتقادی را تشکیل می‌دهد که به فرد یا گروه کمک می‌کند تا تصمیم بگیرد چه چیزی درست و چه چیزی غلط است. هنجارهای اصلی نمونه‌ای از اخلاقیات افراد است.

اخلاق: اصول راهنمایی هستند که کمک می‌کنند تا در عمل به ارزش‌ها و اخلاقیات پایبندی صورت گیرد. اخلاق در زمینه‌های مختلفی مانند اخلاق پزشکی، اخلاق تجارت و اخلاق روزنامه‌نگاری اعمال می‌شود.

صداقت: عمل پایبندی به اخلاق و ارزش‌های قوی و نشان‌دادن ثبات و عدم انعطاف‌پذیری در این زمینه است (Haron & et al, 2020).

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش‌های انجام شده با موضوع پژوهش حاضر در جدول شماره ۲ ارائه می‌گردند.

جدول ۲. پیشینه پژوهش

نتیجه	روش	عنوان	محقق (سال)
با بررسی نظریه‌های اخلاقی غربی مانند نسبی‌گرایی، مطلق‌گرایی، نظریه‌های فرمان الهی، نظریه‌های پیامد‌گرایی و وظیفه‌گرایی، سعی در نشان دادن تفاوت‌ها و شباهت‌های آن‌ها با اخلاق اسلامی داشتند. آن‌ها نتیجه گرفتند که اخلاق اسلامی برتر است، زیرا متعالی، جامع، عقلانی، میانه‌رو و پایدار است و بر وحی و عقل استوار است، در حالی که اخلاق غربی عمدتاً بر عقل متکی است و ناهماهنگ است. همچنین آن‌ها اخلاق حرفه‌ای را چنین تعریف کردند: «اخلاق حرفه‌ای به اصول و استانداردهایی که رفتار اخلاقی و مسئولانه را در یک محیط حرفه‌ای هدایت می‌کند، اشاره دارد و شامل تعهدات اخلاقی و ارزش‌هایی است که افراد باید در نقش‌های حرفه‌ای خود رعایت کنند».	کتابخانه‌ای	«اهمیت اخلاق اسلامی از دیدگاه غربی» ^۲	وگاز و همکاران ^۱ (۲۰۲۰)

1. Waqas & et al
2. Significance of Islamic ethics in the Western Perspective

جدول ۲. پیشینه پژوهش

نتیجه	روش	عنوان	محقق (سال)
منابع انسانی مهم‌ترین دارایی در اسلام هستند، زیرا انسان‌ها بهترین مخلوقات خداوند هستند. نویسنده اصول اخلاقی اسلام در مدیریت منابع انسانی را مانند برادری، عدالت، انجام قرارداد، حقوق مردم، جبران منصفانه، همکاری و امانت‌داری بررسی و سپس این اصول را در زمینه‌های مختلف مدیریت منابع انسانی مانند استخدام، آموزش، ارزیابی عملکرد، جبران خسارت و فرهنگ سازمانی به‌کار گرفت. در نهایت نتیجه گرفته شد که اگر با منابع انسانی به شیوه‌ای درست و اخلاقی رفتار نشود، تلاش‌های کاری تحت تأثیر منفی قرار می‌گیرند که به نوبه خود بر عملکرد کلی سازمان تأثیر می‌گذارد.	کتابخانه‌ای و تحلیل مضمون	«اخلاق اسلامی در مدیریت منابع انسانی» ^۲	ام. صادق ^۱ (۲۰۱۸)
شاخص‌های اخلاق و رفتار سیاسی مدنظر معظم‌له عبارتند از: ایمان، بصیرت، تبیین درست، اعتماد، عدالت، شجاعت، قانون‌مداری، مصلحت‌گرایی و پایداری.	تحلیل مضمون (روش اتزید - استرلینگ)	«موفه‌ها و شاخص‌های اخلاق و رفتار سیاسی کارگزاران دولت اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)»	بیگل‌دلو (۱۴۰۲)
مجموعاً ۲۶۷ مفهوم پایه، ۹۳ مفهوم سازمان‌دهنده و ۲۴ مفهوم عالی شناسایی نمود و به این نتیجه رسید که شهید سلیمانی را می‌توان الگو و مصداقی برای گزاره «حکمران مسلمان انقلابی» دانست.	تحلیل مضمون	«موفه‌های اخلاق حکمرانی در مکتب شهید سلیمانی»	ترابی (۱۳۹۹)
به بررسی وجه تمایز اساسی بین مفاهیم اخلاقی و مفاهیم فلسفی پرداختند. بر اساس یافته‌های پژوهش، نتیجه گرفته شد که مفاهیم فلسفی مشهود	کتابخانه‌ای	«چیستی مفاهیم اخلاقی بر اساس حکمت متعالیه»	حسین‌زاده‌یزدی و شریفی (۱۳۹۷)

1. M Sadeq
2. Islamic Ethics in Human Resource Management

جدول ۲. پیشینه پژوهش

نتیجه	روش	عنوان	محقق (سال)
با عنوان «معقولات ثانیة هستی‌شناختی» و از مفاهیم اخلاقی و هر مفهوم مربوط به وادی عمل ارادی همراه با قصد انسان با عنوان «معقولات ثانیة ارزش‌شناختی» تعبیر می‌شود.			
اصول اخلاق خوب چون مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی، حکومت قانون، عدالت‌ورزی، دادرسی عادلانه، حق اظهارنظر، مشارکت، کنترل و مبارزه با فساد و شفافیت به‌عنوان ابعاد اخلاقی تعریف و تفسیر می‌شوند. همچنین بین اخلاق و حاکمیت هیچ تنازع و تعارضی وجود ندارد و همه شاخص‌های خوب مبتنی بر اخلاق اسلامی هستند.	کتابخانه‌ای	«نقش اخلاق اسلامی در حکمرانی مطلوب»	موسوی و همکاران (۱۳۹۷)

روش پژوهش

این پژوهش به شناسایی ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی می‌پردازد. در این راستا، برای جمع‌آوری داده‌ها از روش تحقیق کیفی و برای تحلیل داده‌ها از طریق روش تحلیل مضمون استفاده شده است. این رویکرد به‌منظور استخراج مفاهیم و اصول اخلاقی موردنظر در مدیریت اسلامی انتخاب شده است.

مراحل انجام پژوهش

۱. جمع‌آوری داده‌ها

ابتدا تمامی آیات مرتبط با موضوع مدیریت و اخلاق در قرآن کریم شناسایی و گردآوری شده‌اند. این مرحله شامل مطالعه دقیق و نظام‌مند (سیستماتیک) متن قرآن برای یافتن آیاتی است که به نوعی به موضوع مدیریت و اخلاق حرفه‌ای اشاره دارند.

۲. تحلیل داده‌ها با روش تحلیل مضمون:

۱-۲. شناسه گذاری: در این مرحله، آیات استخراج شده به شناسه‌های خاصی که نشان دهنده مضامین و مفاهیم کلیدی آن‌ها هستند، کدگذاری شدند. این کدگذاری کمک می‌کند تا مفاهیم مختلف به صورت ساختاریافته دسته‌بندی شوند.

۲-۲. تحلیل و شناسایی الگوها: پس از شناسه گذاری، داده‌ها تحلیل شدند تا الگوها و تم‌های درون آن‌ها شناسایی شوند. این مرحله شامل بررسی دقیق و تطبیقی مفاهیم برای یافتن ارتباطات و همبستگی‌های موجود بین آن‌ها است.

در نهایت، از طریق این تحلیل‌ها، ابعاد و مولفه‌های اصلی اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی استخراج و دسته‌بندی شدند. این مولفه‌ها شامل اصول و ارزش‌هایی است که بر اساس آموزه‌های قرآن کریم، باید در رفتار و تصمیم‌گیری‌های مدیران اسلامی رعایت شود.

اعتبارسنجی مدل پژوهش

اعتبارسنجی مدل پژوهش شامل بررسی محتوا و صحت انتخاب آیات قرآن، اطمینان از کیفیت جمع‌آوری داده‌ها و دقت در تحلیل مضمون بود. همچنین، مقایسه نتایج با پژوهش‌های پیشین و دریافت بازخورد از گروه‌های هدف به تقویت اعتبار یافته‌ها کمک کرد. این مراحل نه تنها به تضمین کیفیت تحقیق کمک می‌کند، بلکه اطمینان حاصل می‌نماید که نتایج به دست آمده به خوبی نمایانگر اصول و ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی هستند.

یافته‌های پژوهش

الف) تحلیل مضامین پایه

پس از بررسی آیات قرآن کریم با محوریت «اخلاق»، با استاده از روش تحلیل مضمون، داده‌ها مقوله‌بندی شدند و مورد تفسیر قرار گرفتند. در این مرحله با مطالعه دقیق در متون فوق‌الذکر، تمامی افکار مستقل مفاهیم و نکات کلیدی و مهم به عنوان مضمون‌های پایه شناسایی شدند که در جدول شماره ۳ ارائه می‌گردند:

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین پایه مستخرج از قرآن کریم با محوریت «اخلاق»

مضمون پایه	آدرس	معنی	آیه
- صداقت - وفای به عهد	اسراء، آیه ۳۴	همه به عهد خود باید وفا کنید که البته (در قیامت) از عهد و پیمان سؤال خواهد شد.	وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا
- وفاداری - صداقت - امانت‌داری	انفال، آیه ۲۷	ای کسانی که ایمان آوردید، زنهار (در کار دین) با خدا و رسول و در امانت‌های خود با یکدیگر خیانت مکنید در صورتی که می‌دانید.	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرُّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ
- احترام به حقوق دیگران - قانون‌مداری و رعایت حقوق - پرهیز از ظلم و تعدی	بقره، آیه ۱۹۰	و تجاوز نکنید، زیرا خداوند متجاوزان را دوست ندارد	وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ
- حسن خلق و نیکوگویی - احترام و ادب در گفتگو - تعاملات اجتماعی مثبت	بقره، آیه ۸۳	و با مردم به سخنی نیکو سخن بگویند	وَقُولُوا لِلنَّاسِ قَوْلًا كَرِيمًا
- اجتناب از رشوه و فساد در فعالیت‌های شغلی - عدالت و انصاف در معاملات - ممنوعیت ربا و ظلم در مال	بقره، آیه ۱۸۸	ربا را از اموال یکدیگر مخورید و اموال مردم را به ظلم و ستم در اموال خود داخل نکنید.	وَلَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَلَا تَذَخِلُوا الْخُرَامَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ بِأَظْلَامِكُمْ
- تقوا - ارزش‌های	حجرات، آیه ۱۳	پرهیزکارترین شما نزد خدا گرامی‌ترین شماست، زیرا خداوند شنوا و داناست.	إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین پایه مستخرج از قرآن کریم با محوریت «اخلاق»

آیه	معنی	آدرس	مضمون پایه
			اخلاقی
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَانَتْهُمْ بَيْتَانُ مَرُصُوصًا	خدا آن مؤمنان را که در راه او در صف جهاد با کافران، مانند بنیان و سدی آهنین همدست و پایدارند بسیار دوست می‌دارد	صف، آیه ۴	- جهاد و ایستادگی در راه خدا - اتحاد و همبستگی - استقامت و پایداری
كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ	هر کس در گرو اعمال خود است	مدثر، آیه ۳۸	- مسئولیت‌پذیری - مسئولیت فردی در مقابل اعمال
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ	ای اهل ایمان، (در پیشرفت کار خود) از صبر و مقاومت کمک بگیرید و به ذکر خدا و نماز توسل جویید که خدا با صابران است	بقره، آیه ۱۵۳	- صبر و استقامت - یاری خواستن از خدا - تلاش پایدار در کنار دعا و عبادات
وَلَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ لَأَعْقِبَنَّكُمْ	و اگر شکرگزاری کنید، (خداوند) نعمتتان را زیاد می‌کند، و اگر ناسپاسی کنید، عذابتان می‌دهد	ابراهیم، آیه ۷	- شکرگزاری و قدردانی از نعمت‌های خداوند
إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ	همانا خدا (خلق را) فرمان به عدل و احسان می‌دهد	نحل، آیه ۹۰	- عدالت و انصاف
إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا	همانا خدا به شما امر می‌کند که امانتها را به صاحبانش باز دهید	نساء، آیه ۵۸	- امانتداری عدالت صداقت
وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ	و محققا ما فرزندان آدم را بسیار گرامی	اسراء آیه	- احترام به

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین پایه مستخرج از قرآن کریم با محوریت «اخلاق»

آیه	معنی	آدرس	مضمون پایه
	داشتیم	۷۰	کرامت انسانی
وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ	و در امور با هم مشورت کنید	آل عمران، آیه ۱۵۹	- مشورت و مشارکت
وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى	و باید با یکدیگر در نیکوکاری و تقوا کمک کنید	مائده آیه ۲	- همکاری و تعاون - یاری رساندن به دیگران - همبستگی اجتماعی - وحدت و انسجام
وَالْكَاطِبِينَ الْعَظِيمَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ	و خشم خود فروشانند و از (بدی) مردم درگذرند	آل عمران، آیه ۱۳۴	- عفو و گذشت - صبر در برابر ظلم - صلح و آشتی
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَاقِرًا فَإِنَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ نَعَرْتُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا	ای کسانی که ایمان آورده‌اید، پایدار باشید به عدالت، شهادت دهید برای خدا، اگرچه بر ضد خودتان یا والدین و خویشاوندانتان باشد. اگر کسی غنی یا فقیر باشد، خداوند اولی به آنهاست. پس از هوا و هوس پیروی نکنید که عدالت را ترک کنید. و اگر کج کنید (حقیقت را) یا روی بگردانید، بدانید که خداوند به آنچه انجام می‌دهید آگاه است	سوره نساء، آیه ۱۳۵	- عدالت - انصاف - شجاعت - تقوا - اطاعت از خدا - رعایت حقوق دیگران
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ	ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از خدا پروا کنید و با راستگویان باشید	سوره توبه، آیه ۱۱۹	- صداقت و راستگویی - اطاعت از خدا - بندگی خدا - ایمان به خدا

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین پایه مستخرج از قرآن کریم با محوریت «اخلاق»

آیه	معنی	آدرس	مضمون پایه
وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَا تَلْفُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى الْتَهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ	و در راه خدا انفاق کنید و خود را با دستان خود به هلاکت نیندازید. و احسان کنید که خداوند نیکوکاران را دوست دارد	سوره بقره، آیه ۱۹۵	- احسان و نیکوکاری - کمک به نیازمندان - گذشت از مال - انفاق و ایثار
وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ	و کسانی که به پروردگارشان پاسخ مثبت دادند و نماز را برپا داشتند و امرشان میان آنها به مشورت است و از آنچه به آنها روزی داده‌ایم انفاق می‌کنند.	سوره شوری، آیه ۳۸	- ایمان به خدا - اطاعت از خدا - مشورت و شوری - انفاق و نیکوکاری - وحدت و انسجام - ایثار و فداکاری - صلح و آشتی
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ	ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به قراردادهای (و عهدها) وفا کنید	سوره مائده، آیه ۱	وفای به عهد
فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ	پس به رحمت خداست که تو با آنها نرم خو شدی، و اگر درشت‌خو و سخت‌دل بودی، قطعاً از اطرافت پراکنده می‌شدند. پس آنها را عفو کن و برایشان آمرزش طلب نما و در امور با آنها مشورت کن. و هنگامی که تصمیم گرفتی، بر خدا توکل کن که خدا توکل کنندگان را دوست دارد	سوره آل عمران، آیه ۱۵۹	- حلم، صبر و بردباری - حسن خلق و مدارا - عفو و گذشت - شوری و مشورت - سعه‌صدر و مدارا

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین پایه مستخرج از قرآن کریم با محوریت «اخلاق»

آیه	معنی	آدرس	مضمون پایه
			- توکل به خدا - قاطعیت در تصمیم‌گیری
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ	خداوند کسی را که اسراف‌کار و بسیار دروغ‌گوست هدایت نمی‌کند	سوره غافر، آیه ۲۸	- صداقت و راست‌گویی - قناعت - اعتدال - پرهیز از اسراف - پرهیز از دروغ‌گویی
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَآلَا تَجَسَّسُوا وَآلَا يَعْتَبِ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ أَيُّجِبُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ	ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از بسیاری از گمان‌ها بپرهیزید که برخی از گمان‌ها گناه است. و جاسوسی نکنید و برخی از شما غیبت برخی را نکنند. آیا کسی از شما دوست دارد گوشت برادر مرده خود را بخورد؟ پس آن را ناپسند می‌دارید. و از خدا پروا کنید که خداوند توبه‌پذیر و مهربان است	سوره حجرات، آیه ۱۲	- حسن‌ظن - پرهیز از سوءظن، پرهیز از غیبت و بدگویی - پرهیز از تجسس - رعایت تقوا - احترام به حقوق دیگران - رعایت حرمت، آبرو و حیثیت و مردم
وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ	و (از روی تکبر) گونه‌ات را از مردم برمگردان و در زمین با خوشحالی و غرور راه مرو که خداوند هیچ متکبر فخرفروشی را دوست ندارد.	سوره لقان، آیه ۱۸	- تواضع و فروتنی - پرهیز از تکبر و غرور - احترام به

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین پایه مستخرج از قرآن کریم با محوریت «اخلاق»

آیه	معنی	آدرس	مضمون پایه
			دیگران
وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا	و به عهد (خود) وفا کنید که از عهد سؤال می‌شود	سوره اسراء، آیه ۳۴	- وفای به پیمان‌ها
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَأَلَّا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ	ای کسانی که ایمان آورده‌اید، برای خدا به عدالت برخیزید و شهادت دهید، و نباید دشمنی گروهی شما را به بی‌عدالتی وادارد. عدالت کنید که آن به تقوا نزدیک‌تر است. و از خدا پروا کنید که خداوند به آنچه انجام می‌دهید آگاه است.	سوره مائده، آیه ۸	- رعایت عدالت و قسط - شهادت به حق - پرهیز از ظلم و ستمکاری - دفاع از حقوق مظلومان، - حفظ انسجام جامعه - اطاعت از خدا - خوف از خدا
وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ	و کسانی که توانگری و وسعت رزق به آنها داده شده از خویشاوندان و مساکین و مهاجران در راه خدا دریغ نوزند، و آنها را ببخشند و از آنها درگذرند. آیا دوست ندارید خدا شما را ببامرزد؟ و خدا آمرزنده و مهربان است	سوره نور، آیه ۲۲	- انفاق و صدقه - کمک به خویشاوندان - یاری رساندن به مهاجران - بخشش و گذشت - بندگی و اطاعت از خدا - یاری خواستن از خدا
وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا	و بندگان (واقعی) خدای رحمان کسانی هستند که روی زمین به تواضع راه می‌روند	سوره فرقان، آیه	- فروتنی و تواضع

جدول ۳. نمونه‌ای از مضامین پایه مستخرج از قرآن کریم با محوریت «اخلاق»

آیه	معنی	آدرس	مضمون پایه
خَاطِبُهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا	و هنگامی که جاهلان آن‌ها را مخاطب سازند، به نرمی سخن می‌گویند	۶۳	- مدارا و کظم‌غیظ - کنترل هیجانات و رفتار

ب) جمع‌بندی مضامین

از تحلیل مضامین پایه به مضامین سازمان‌دهنده و از تحلیل مضامین سازمان‌دهنده به مضامین فراگیر رسیده می‌شود که در جدول شماره ۴ به آن‌ها اشاره می‌شود:

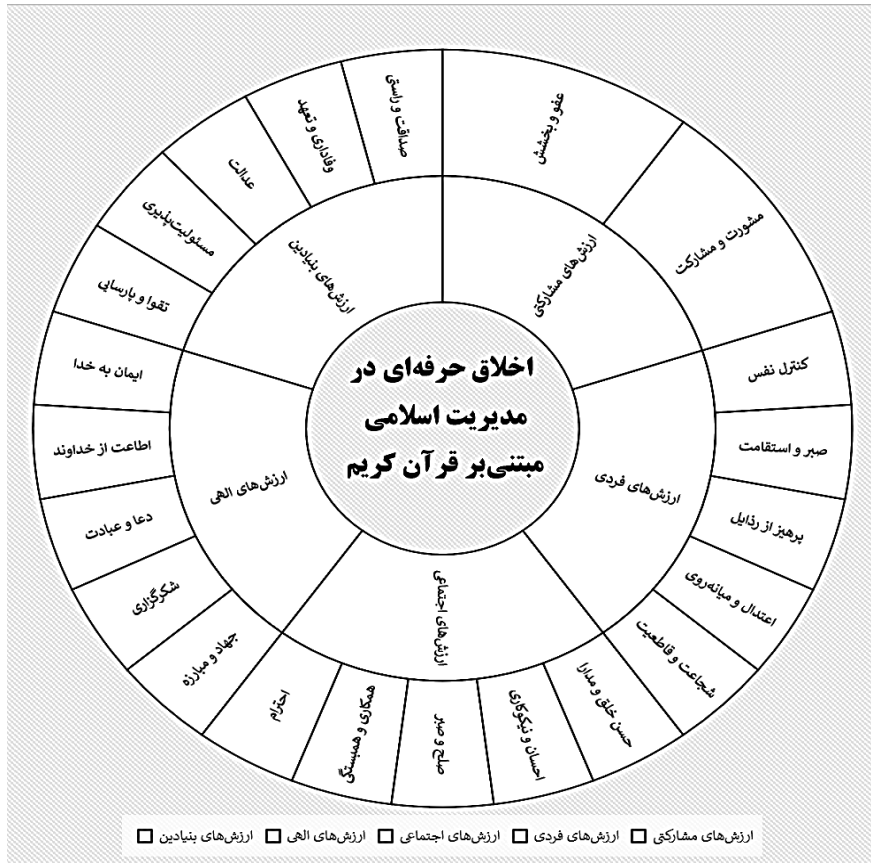
جدول ۴. جمع‌بندی مضامین و تدوین مضمون فراگیر

مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
صداقت + راست‌گویی + پرهیز از دروغ‌گویی	صداقت و راستی	ارزش‌های بنیادی
وفای به عهد + وفاداری + تعهد به پیمان‌ها	وفاداری و تعهد	
عدالت و انصاف + عدالت و قسط + رعایت عدالت و انصاف در معاملات	عدالت	
مسئولیت‌پذیری + مسئولیت فردی در مقابل اعمال	مسئولیت‌پذیری	
تقوا + رعایت تقوا + خوف از خدا + بندگی و اطاعت از خدا	تقوا و پارسایی	ارزش‌های الهی
ایمان به خدا + اطاعت از خدا + یاری خواستن از خدا + توکل به خدا	ایمان به خدا	
اطاعت از خدا + بندگی خدا + خوف از خدا	اطاعت از خداوند	
یاری خواستن از خدا + تلاش پایدار در کنار دعا و عبادات	دعا و عبادت	
شکرگزاری از خداوند + قدردانی از نعمت‌های الهی	شکرگزاری	
جهاد در راه خدا + مبارزه با متجاوزان + ایستادگی در راه خدا	جهاد و مبارزه	ارزش‌های اجتماعی
احترام به حقوق دیگران + احترام به کرامت انسانی + احترام و ادب در گفتگو + احترام به دیگران + رعایت حرمت، آبرو و حیثیت و مردم + تواضع و فروتنی	احترام	
اتحاد و همبستگی + همبستگی اجتماعی + وحدت و انسجام + همکاری و تعاون + یاری رساندن به دیگران + وحدت و انسجام + بخشش و گذشت	همکاری و همبستگی	

جدول ۴. جمع‌بندی مضامین و تدوین مضمون فراگیر

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
	صلح و صبر	صبر و استقامت + صبر در برابر ظلم + صلح و آشتی
	احسان و نیکوکاری	کمک به نیازمندان + گذشت از مال + انفاق و ایثار + انفاق و صدقه + کمک به خویشاوندان + یاری رساندن به مهاجران
	حسن خلق و مدارا	حسن خلق و نیکوگویی + حسن خلق و مدارا + حلم، صبر و بردباری + عفو و گذشت + سعه‌صدر و مدارا + مدارا و کظم‌غیظ
ارزش‌های فردی	شجاعت و قاطعیت	شجاعت در اقدام + شجاعت در برخورد با ظالمان + شجاعت در برخورد با متجاوزان + قاطعیت در تصمیم‌گیری
	اعتدال و میانه‌روی	قناعت + اعتدال + پرهیز از اسراف
	پرهیز از ردایل	پرهیز از ظلم و تعدی + پرهیز از رشوه و فساد در فعالیت‌های شغلی + پرهیز از دروغ‌گویی + پرهیز از سوءظن + پرهیز از غیبت و بدگویی + پرهیز از تجسس + پرهیز از تکبر و غرور + پرهیز از ظلم و ستمکاری
	صبر و استقامت	صبر و استقامت + توکل بر خدا + یاری خواستن از خدا
	کنترل نفس	کنترل نفس + کنترل هیجانات + مدیریت رفتار + مدیریت خشم
ارزش‌های مشارکتی	مشورت و مشارکت	مشورت + شوری + مشارکت
	عفو و بخشش	ایثار + همدلی و همکاری

بر اساس تجزیه و تحلیل، ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی مبتنی بر قرآن کریم در نمودار شماره ۲ نمایش داده می‌شود.

شکل ۲. ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی مبتنی بر قرآن کریم

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

الف) نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر به شناسایی ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی با استناد به قرآن کریم پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی بر اصول و ارزش‌های اخلاقی بنیادی مانند صداقت، عدالت، وفاداری و مسئولیت‌پذیری استوار است. این اصول از آموزه‌های اسلامی استخراج شده و می‌توانند به‌عنوان راهنمایی برای رفتار و تصمیم‌گیری مدیران اسلامی مورد استفاده قرار گیرند.

اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی به مفاهیمی نظیر اعتماد، صداقت، عدالت، درستکاری و شفافیت در محیط کاری توجه دارد. این مفاهیم بر اساس آموزه‌های قرآن و سنت پیامبر (ص) شکل گرفته‌اند و بر لزوم رعایت اخلاق در همه جنبه‌های مدیریتی تأکید دارند. مدیران اسلامی باید به این اصول پایبند بوده و در تصمیم‌گیری‌های خود این ارزش‌ها را مدنظر قرار دهند. این رویکرد نه تنها به بهبود عملکرد سازمانی کمک می‌کند، بلکه موجب افزایش اعتماد و رضایت کارکنان نیز می‌شود.

یکی از یافته‌های مهم این پژوهش، تأکید بر اهمیت ایمان به خدا و توکل به او در مدیریت اسلامی است. این اصول نه تنها به معنای رعایت دستورات الهی و انجام فرایض دینی است، بلکه به معنای اعتماد به خداوند و تلاش برای پیروی از راهنمایی‌های او در تمامی جوانب زندگی و کاری است.

در این پژوهش، از طریق تحلیل مضامین، ابعاد مختلف اخلاق حرفه‌ای شناسایی و دسته‌بندی شده‌اند. این ابعاد شامل ارزش‌های بنیادی، ارزش‌های دینی، ارزش‌های اجتماعی و ارزش‌های فردی و مشارکتی هستند. هر یک از این ابعاد دارای مولفه‌هایی است که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم بر رفتارهای مدیریتی تأثیر می‌گذارند.

به‌طور کلی، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی، مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌هایی است که می‌تواند به ایجاد محیط‌های کاری اخلاقی‌تر و کارآمدتر کمک کند. رعایت این اصول موجب افزایش انگیزه و تعهد کارکنان، بهبود فرهنگ سازمانی، تسهیل ارتباطات درون‌سازمانی و در نهایت ارتقای عملکرد سازمان می‌شود.

در نهایت، این پژوهش با ارائه یک چارچوب نظری مستند به متون دینی، به توسعه و تقویت مدیریت اخلاقی در جوامع اسلامی کمک می‌کند و مدیران را در اجرای اصول اخلاقی در محیط‌های کاری یاری می‌رساند. توجه به این اصول می‌تواند نقش بسزایی در پیشبرد اهداف سازمانی و افزایش بهره‌وری داشته باشد و ضمن تضمین جنبه‌های اخلاقی در محیط کار، کیفیت کار را نیز بهبود بخشد.

همچنین با مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پیشینه تحقیق می‌توان موارد زیر را بیان نمود:

۱. وگاز و همکاران (۲۰۲۰)

- نتایج: تأکید بر برتری اخلاق اسلامی به دلیل جامعیت و پایداری بر وحی و عقل.
- پژوهش حاضر: تأیید برتری اخلاق اسلامی با تأکید بر اصولی مانند صداقت، عدالت، و وفاداری که از قرآن کریم استخراج شده‌اند. پژوهش حاضر علاوه بر تطبیق این اصول با آموزه‌های دینی، به‌طور مشخص به ابعاد و مولفه‌های مدیریت اسلامی پرداخته است.

۲. م. صادق (۲۰۱۸)

- نتایج: تأکید بر اصول اخلاقی در مدیریت منابع انسانی مانند عدالت، وفای به عهد، حقوق مردم و همکاری.
- پژوهش حاضر: با تحلیل مضامین قرآن کریم، به اصول مشابهی مانند عدالت، وفاداری و مسئولیت‌پذیری پرداخته و آن‌ها را به‌صورت جامع‌تر و مشخص‌تر در مدیریت اسلامی تبیین کرده است.

۳. بیگدلو (۱۴۰۲)

- نتایج: تأکید بر شاخص‌های اخلاقی و رفتار سیاسی مانند ایمان، عدالت، و قانون‌مداری.
- پژوهش حاضر: تأکید بر اصول مشابه اما با تمرکز بیشتر بر ابعاد مدیریت اسلامی و اخلاق حرفه‌ای که شامل مفاهیم وسیع‌تری مانند شجاعت و قاطعیت در تصمیم‌گیری است.

۴. تراپی (۱۳۹۹)

- نتایج: شناسایی شاخص‌های اخلاق حکمرانی در مکتب شهید سلیمانی.
- پژوهش حاضر: توجه به اصول کلی‌تر و جامع‌تری که در قرآن کریم آمده و قابلیت استفاده در مدیریت اسلامی در سطوح مختلف سازمانی دارد.

۵. حسین‌زاده‌زیدی و شریفی (۱۳۹۷)

- نتایج: بررسی مفاهیم اخلاقی و تمایز آن‌ها با مفاهیم فلسفی.
- پژوهش حاضر: تأکید بر مفاهیم اخلاقی عملی و کاربردی در مدیریت اسلامی و تحلیل آن‌ها در قالب مضامین قرآنی.

۶. موسوی و همکاران (۱۳۹۷)

- نتایج: تعریف اصول اخلاقی در حکمرانی خوب مانند مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی و عدالت.

- پژوهش حاضر: توسعه این اصول با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآن کریم و تأکید بر مسئولیت‌های دینی و اخلاقی مدیران اسلامی.

نوآوری‌های تحقیق حاضر

۱. رویکرد سیستماتیک به قرآن کریم

این پژوهش به‌طور سیستماتیک و دقیق به مطالعه و بررسی آیات قرآن کریم پرداخته تا مضامین و اصول اخلاقی مرتبط با مدیریت اسلامی را استخراج کند. این رویکرد باعث شده تا نتایج به‌دست آمده دارای پشتوانه مستند دینی قوی باشند.

۲. تدوین چارچوب جامع اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی

پژوهش حاضر توانسته با استفاده از تحلیل مضامین، یک چارچوب جامع و منسجم از ابعاد و مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی ارائه دهد که شامل ارزش‌های بنیادی، دینی، اجتماعی، فردی و مشارکتی است.

۳. ادغام ارزش‌های دینی و اخلاق حرفه‌ای

این پژوهش توانسته است ارزش‌های دینی مانند ایمان به خدا، تقوا و توکل را با ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای مانند صداقت و عدالت ادغام کرده و نشان دهد چگونه این ارزش‌ها می‌توانند در محیط کاری و مدیریتی به کار گرفته شوند.

۴. تأکید بر ابعاد مختلف اخلاق حرفه‌ای

درحالی‌که بسیاری از پژوهش‌های پیشین به برخی اصول و ارزش‌ها به‌صورت مجزا پرداخته‌اند، این پژوهش به‌طور جامع‌تر و با دسته‌بندی منسجم‌تر، به ابعاد مختلف اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی پرداخته است.

۵. کاربردی بودن نتایج

نتایج این پژوهش می‌تواند به‌طور مستقیم در تدوین سیاست‌ها و راهبردهای مدیریتی در سازمان‌ها و نهادهای اسلامی مورد استفاده قرار گیرد و به بهبود فرهنگ سازمانی و افزایش بهره‌وری کمک کند.

این نوآوری‌ها و مقایسه با پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که پژوهش حاضر توانسته است با بهره‌گیری از یک رویکرد سیستماتیک و جامع، به شناسایی و تبیین دقیق‌تر و کاربردی‌تر اصول اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی بپردازد.

(ب) پیشنهاد

- پیشنهادات برای محققین آتی

۱. توسعه و بسط مدل‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی

پژوهشگران می‌توانند با استفاده از نتایج این پژوهش، مدل‌های جامع‌تر و پیچیده‌تری برای اخلاق حرفه‌ای در مدیریت اسلامی تدوین کرده و تاثیر این مدل‌ها را در سازمان‌های مختلف بررسی کنند.

۲. تحلیل مقایسه‌ای بین فرهنگ‌های مختلف اسلامی

انجام پژوهش‌های مقایسه‌ای بین کشورهای مختلف اسلامی به منظور بررسی تفاوت‌ها و شباهت‌های اجرای اصول اخلاقی در مدیریت می‌تواند به درک بهتر از تأثیرات فرهنگی بر مدیریت اسلامی کمک کند.

۳. بررسی تأثیرات بلندمدت اصول اخلاقی اسلامی

محققین می‌توانند به بررسی تأثیرات بلندمدت پیاده‌سازی اصول اخلاقی اسلامی بر عملکرد سازمان‌ها و نهادها پرداخته و نتایج این تأثیرات را در بلندمدت مطالعه کنند.

۴. مطالعه تجربی در محیط‌های کاری

پژوهشگران می‌توانند با اجرای مطالعات تجربی در محیط‌های کاری مختلف، اثرات عملی اجرای اصول اخلاقی اسلامی را بر رضایت شغلی، تعهد سازمانی و بهره‌وری کارکنان بررسی کنند.

۵. بررسی نقش آموزش و ترویج اخلاق اسلامی

پژوهش‌های آینده می‌توانند به بررسی نقش برنامه‌های آموزشی و ترویجی در نهادینه‌سازی اصول اخلاقی اسلامی در محیط‌های کاری پردازند و روش‌های موثر آموزش این اصول را شناسایی کنند.

- پیشنهادات کاربردی

۱. پیاده‌سازی اصول اخلاقی در سیاست‌های سازمانی

سازمان‌ها و نهادها می‌توانند با تدوین سیاست‌ها و مقررات داخلی مبتنی بر اصول اخلاقی اسلامی، محیط کاری مناسبی ایجاد کرده و از بروز فساد و تخلفات جلوگیری کنند.

۲. آموزش و تربیت مدیران و کارکنان

برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های تربیتی برای مدیران و کارکنان با هدف ترویج اصول اخلاقی اسلامی و ایجاد آگاهی نسبت به اهمیت این اصول در عملکرد سازمانی.

۳. ایجاد سیستم‌های ارزیابی و پاداش مبتنی بر اخلاق

سازمان‌ها می‌توانند سیستم‌های ارزیابی و پاداش خود را بر اساس رعایت اصول اخلاقی اسلامی طراحی کرده و افرادی که این اصول را رعایت می‌کنند، تشویق و تقدیر نمایند.

۴. تشویق به شفافیت و پاسخگویی

ایجاد رویه‌ها و فرآیندهایی که شفافیت و پاسخگویی را در سازمان تقویت کنند، به مدیران و کارکنان کمک می‌کند تا به اصول اخلاقی اسلامی پایبند باشند.

۵. تشکیل کمیته‌های اخلاق

تشکیل کمیته‌های اخلاق در سازمان‌ها که مسئولیت نظارت بر رعایت اصول اخلاقی اسلامی را داشته باشند و به حل مسائل و مشکلات اخلاقی در محیط کاری بپردازند.

۶. تقویت فرهنگ سازمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی

تقویت فرهنگ سازمانی از طریق ترویج ارزش‌های اسلامی مانند عدالت، صداقت، همکاری و نیکوکاری که موجب ایجاد محیط کاری مثبت و پربار می‌شود. با توجه به نتایج این پژوهش و پیشنهادات فوق، محققین و مدیران می‌توانند با استفاده از اصول اخلاقی اسلامی، به بهبود عملکرد سازمانی، افزایش رضایت و تعهد کارکنان و ایجاد محیط کاری اخلاقی و کارآمد کمک کنند.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- بیگدلو، مهدی (۱۴۰۲). «مولفه‌ها و شاخص‌های اخلاق و رفتار سیاسی کارگزاران دولت اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)»، نشریه مدیریت اسلامی، سال سی‌ویکم، شماره ۱، صص ۱۲۴ - ۸۵.
- ترابی کلاته‌قازی، علی (۱۳۹۹). «مولفه‌های اخلاق حکمرانی در مکتب شهید سلیمانی» فصلنامه حکمرانی متعالی، سال اول، شماره ۱، صص ۱۰۸ - ۸۱.
- حسین‌زاده‌یزدی، محمد؛ شریفی، محمود (۱۳۹۷). «چیستی مفاهیم اخلاقی بر اساس حکمت متعالیه»، فصلنامه معرفت اخلاقی، سال نهم، شماره ۲۳، صص ۱۸ - ۵.
- دشتی، محمد، (۱۳۸۳). *نهج البلاغه*، قم: انتشارات معاصر.
- موسوی، سیدزین‌العابدین؛ آقایی جنت‌مکان، حسین؛ نوروزی، نورمحمد (۱۳۹۷). «نقش اخلاق اسلامی در حکمرانی مطلوب»، فصلنامه پژوهش‌های اخلاقی، سال هشتم، شماره ۴، صص ۲۲۴ - ۲۰۳.
- Al-Banna. (1940). *Messages' Group of Imam Hasan al-Banna* (1st ed.). Alexandria: Darul Al-D'aoah Publication.
- Al-Qaradawi, Y. (1985). *The iman (faith) and life*. Qatar, Doha: Arabia Publication. Retrieved October, 15.
- Effendy, M. (2003). *Manajemen: Suatu Pendekatan Berdasarkan Ajaran Islam*. Universitas Sriwijaya.
- Fazeli, Z., Pour, F., tavirani, M., Mozafari, M., & Moghadam, R. (2013). Professional ethics and its role in the medicin. *scientific journal of ilam university of medical sciences*, 20, 10-17.
- Halstead, J. M. (2004). An Islamic concept of education, *Comparative Education*, 40(4), 517-30.
- Han-hua, Wang. (2003). On the Construction of Professional Ethics. *Journal of Changsha University of Electric Power*. Vol 2, No. 5. Pp 17 - 51.
- Haron, H., Jamil, N. N., & Ramli, N. M. (2020). Western and Islamic Values and Ethics: Are They Different. *Journal of Governance and Integrity (JGI)*, 4(1), 12-28.
- Hospers, J. (1961). *Human Conduct an Introduction to the Problems of Ethics*. California: Los Angeles.
- Ibn Miskawayh. (1990). *Tahdhib al-Akhlaq*. Beirut: Mansyuwwarat Dar Maktabah al-Hayah.
- Jones, T. M. (1991). "Ethical Decision Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model," *The Academy of Management Review*, vol. 16, no. 2, p. 366, doi: 10.2307/258867.
- Kotkas, Ene; Rannula, Kateriina; Titma, Tiina; Puura, Kristiina; Lenk, Kairi; Kopti, Marina; Sokolova, Diana (2019). PROFESSIONAL ETHICS AND ITS IMPROTANCE IN EDUCATION, *International Journal of Science and Engineering*, Volume 05, Issue 01, pp 44 - 52.

- Mahajan, R., Aruldas, B., Sharma, M., Badyal, D., & Singh, T. (2016). Professionalism and ethics: A proposed curriculum for undergraduates. **International Journal of Applied and Basic Medical Research**, 6, 157 - 163. <https://doi.org/10.4103/2229-516X.186963>.
- Martin, M. (2000). **Meaningful Work: Rethinking Professional Ethics**. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195133257.003.0002>.
- Martinez, C & Skeet, A. G; & Sasia, P. M (2022). "Managing organizational ethics: How ethics becomes pervasive within organizations," **Bus Horiz**, vol. 64, no. 1, pp. 83–92, Jan. 2021, doi: 10.1016/j.bushor.2020.09.008
- Mat, Zawiah; Basir, Siti Arni; Zanariah, Jano (2015). A Study on Practice of Islamic Professional Ethics in Shaping an Ethical Work Culture within Malaysian Civil Service Sector, **Asian Social Science**; Vol. 11, No. 17; pp 28 – 34.
- Pandey, C. (2016). Professional Ethics and Teachers. **ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research**, 6, 83-86.
- Pojman, L. P. (2002). **Ethics Discovering Right and Wrong** (4th ed.). Canada: Wadsworth Thomson Learning.
- Purwaningsih, P. M & Trisnawati, L & Siwiyanti, M & Nursiva, H. (2022). "The Importance of Applying Business Ethics in E-Commerce," in **Nusantara Science and Technology Proceedings**, Galaxy Science, pp. 38–46. doi: 10.11594/nstp.2022.2606
- Sadeq, A. H. M. (2018). Islamic Ethics in Human Resource Management. **International Journal of Islamic Management and Business**, 7(1), 43-55.
- Shaw, W. H. (2002). **Social and Personal Ethics** (4th ed.). United States: Wadsworth Thomson Learning.
- Siddiqui, A. (1997). Ethics in Islam: key concepts and contemporary challenges. **Journal of moral education**, 26(4), 423-431.
- Taquette, S. R. & Borges da, L. M & Souza, Matta (2022). "Ethical Dilemmas in Qualitative Research: A Critical Literature Review," **Int J Qual Methods**, vol. 21, pp. 1–15, doi:10.1177/16094069221078731.
- Teoh, S. C. (2007). Continuing Development in Ethics and Professionalism by Malaysian Medical Association dalam. **JMAJ Japan Medical Association Journal**, 50(3), 230.
- Varkey, B. (2021). "Principles of Clinical Ethics and Their Application to Practice," **Medical Principles and Practice**, vol. 30, no. 1, pp. 17–28, doi: 10.1159/000509119.
- Waqas, M., Zaheer, H. M., & Saleem, A. (2020). Significance of Islamic Ethics in the Western Perspective. **Pakistan Journal of Multidisciplinary Research**, 1(2), 187-204.
- Yaken. (2006). **What is the Meaning of My Belong to Islam?** Beirut: Darul Al-Ressalh Publication.
- Zaroug, A. H. (1999). Ethics from an Islamic perspective: basic issues. **American journal of Islamic social sciences**, 16(3), 45.
- Zhang, Y., Khan, U., Lee, S., & Salik, M. (2019). The influence of management innovation and technological innovation on organization performance. **a mediating role of sustainability**. Sustainability (Switzerland), 2 (22). <https://doi.org/10.3390/su11020495>.

